

GÖTEBORGS UNIVERSITET
INST FÖR SOCIOLOGI OCH ARBETSVETENSKAP

**Examensarbete för Master i sociologi med samhällsanalytisk
inriktning, 30 hp**

Rum för missbruk?
Förhandlingar om stadsrummets användning i Göteborg

Oscar Brask

Handledare: Cecilia Hansen Löfstrand
VT14

*Till minne av Stefan Holmberg
(19801026 - 20140103)*

Abstract

This paper explores how conceptions of safety in visions and strategies for public space in the city of Gothenburg result in measures aimed at reducing the visibility of certain behaviors that causes feelings of insecurity in parts of the population. In Gothenburg one such measure has been to build wind breaks intended for alcohol and drug users placed in the city's marginal spaces. In this article I have focused on two cases where this particular measure has been carried out, namely the city districts Angered and Frölunda. By analyzing public documents and narratives of public officials through the orienting concepts of *ordered-/appropriated space*, *inclusion/exclusion* and *borders* I have identified three diagnostic frames that are being used in descriptions of problems associated with the visibility of drug and alcohol abuse in public spaces as well as in the process of formulating measures to solve these problems. These frames concern the *appropriation of public space*, *threatful behavior* and a wish to *cherish the children* and are to a varying extent represented in the decision processes that resulted in the wind breaks being built in Angered and Frölunda. The wind breaks are indicators of the apparent gap between vision and practice regarding the openness of public space, and also symbolizes the exclusion of marginalized parts of the population in the negotiations regarding the appropriate use of public space.

Keywords: Public space, exclusion, drug and alcohol use, borders, marginal space, safety, negotiations.

Inledning

På senare år har trygghet och säkerhet kommit att bli viktiga hörnstenar i stadsutvecklingsprocesser. Stadsförnyelseprojekt tenderar att vinna legitimitet hos allmänheten genom att inblandade aktörer argumenterar för deras trygghetsskapande effekter (Thörn 2006). En grundläggande problematik när det gäller denna typ av åtgärder är att trygghet är en subjektiv upplevelse och således kan en plats som upplevs otrygg i ett sammanhang uppfattas som trivsam i ett annat (Olsson *et al* 2004). Enkelt beskrivet kan trygghet definieras utifrån vad som uppfattas som otryggt, varför en stor del av arbetet med att skapa trygga stadsmiljöer syftar till att ta bort de inslag som genererar känslor av otrygghet hos befolkningen (Thörn 2006). Här uppstår dock en potentiell konflikt då detta arbete måste ta hänsyn till gruppernas upplevda otrygghet utan att riskera att skapa miljöer som exkluderar delar av befolkningen. Ett problem med många av de fysiska åtgärder som utförs i trygghetens namn är just att de tenderar att gynna vissa delar av befolkningen medan andra, mindre privilegierade, grupper blir lidande (Listerborn 2002).

I Göteborg pågår det processer som syftar till att minska synligheten av vissa socialt utsatta grupper som spenderar en stor del av sin tid i det offentliga rummet, såsom missbrukare och hemlösa (Thörn 2006, Sahlin 2006). Borttagning av bänkar, ändringar i den lokala ordningsstadgan och, som denna studie kommer att belysa, hänvisningen av människor som upplevs bete sig avvikande till platser bortom stadens sociala sfär är bara några exempel på åtgärder som har tillämpats för att städa upp det offentliga rummet och göra det tryggare att vistas i. Detta är inget lokalt fenomen, då liknande

processer har ägt rum och än idag äger rum på flera håll i Europa (Doherty *et al* 2006) och USA (Mitchell 2003).

Det övergripande teoretiska problemområdet för denna studie är det offentliga rummets konfliktfyllda karaktär och hur denna gestaltar sig i Göteborgs stads fysiska- samt sociala stadsrum. För att avgränsa samt förankra detta problemområde empiriskt har jag valt att lägga tonvikten vid särskilda trygghetsskapande åtgärder i stadsrummet samt vilka föreställningar om trygghet som ligger till grund för dessa. Syftet med studien är att undersöka hur otrygghet kopplas ihop med bruk av droger och alkohol i det offentliga rummet, för att i ett andra steg förklara hur en sådan problembeskrivning har bidragit till etableringen av vindskydd som trygghetsskapande åtgärder i stadsdelarna Angered och Frölunda.

Denna åtgärd förekommer inte enbart i Angered och Frölunda. I dagsläget finns ytterligare fyra kända vindskydd i Göteborgsregionen, belägna i stadsdelarna Olskroken och Gamlestan samt i Partille och Mölndals kommun. Samtliga vindskydd byggdes under en 13 årsperiod, mellan åren 1997 och 2010. Med undantag för vindskyddet i Mölndal, som är byggt i form av ett lusthus, är samtliga vindskydd utformade för att efterlikna den typ av vindskydd som ofta förekommer i naturområden, med tre väggar samt en öppen sida och sluttande tak (Tryggare och Mänskligare Göteborg 2009). Hur det kommer sig att vindskydd som åtgärd har vunnit mark i Göteborgsregionen är oklart, eftersom det inte finns några politiska direktiv hos kommunerna för att bygga vindskydd för missbrukare som vistas i det offentliga rummet (Göteborgs Stadsmuseum 2012).

För att kunna beskriva hur bruk av droger och alkohol i det offentliga rummet resulterar i särskilda trygghetsåtgärder riktade mot grupper som ägnar sig åt dessa aktiviteter har jag först identifierat vilka föreställningar om trygghet som finns inom Göteborgs stad samt hur dessa kommer till uttryck i visioner och strategier för stadens offentliga rum. Analysen inriktas här på att beskriva hur det i planerings- och strategidokument talas om trygghet och dess betydelse för staden som helhet samt på vilket sätt bruk av droger och alkohol utgör ett hot mot den urbana ordningen. Studiens andra delsyfte är att undersöka mot vilka problembeskrivningar besluten att låta bygga vindskydden i Angered och Frölunda togs. Uppmärksamheten kommer här att riktas mot de aktörer som varit tongivande i problemformuleringsprocesserna samt de beslutsunderlag som föranlett vindskyddens etablering i de båda stadsdelarna.

Studien syftar alltså inte enbart till att granska och beskriva orsakerna bakom uppkomsten av de båda vindskydden, utan snarare att beskriva hur dessa ingår i en bredare kontext, vilket sammanfattas i följande tre frågeställningar: (1) Vilka föreställningar om trygghet kommer till uttryck i visioner och strategier för Göteborgs offentliga rum? (2) Hur uppfattas och beskrivs bruk av droger och alkohol i det offentliga rummet som problem i planeringen av trygghetsskapande åtgärder? Och (3) hur har dessa problembeskrivningar motiverat etableringen av de två studerade vindskydden?

Efter detta första introducerande kapitel följer en genomgång av tidigare forskning relaterad till studiens problemområde. Därefter redogör jag för hur jag har gått tillväga i datainsamling och analys samt presenterar studiens teoretiska ramverk. Efter den

teoretiska genomgången inleds artikelns empiriska avsnitt vilket består av en redovisning av studiens resultat och avslutningsvis presenteras och diskuteras studiens slutsatser.

Den trygga staden

Vad är det som orsakar känslor av otrygghet i det offentliga rummet? Upplevelser av rädsla berör såväl stadens fysiska-, mentala- som sociala rum och trots att de olika analysnivåerna diskuteras var för sig så går de inte att hålla isär, även om fokus ofta tenderar att hamna på det fysiska rummet (Listerborn 2000). Även om den fysiska miljöns utformning är av stor betydelse för människors upplevda trygghet/otrygghet så är det fysiska rummets huvudsakliga funktion att utgöra en ram runt människors liv och bör därför inte ses som orsaken till att känslor av rädsla och otrygghet uppstår (Olsson *et al* 2004). Dock är fysiska åtgärder ofta attraktiva att använda, inte minst ur ett ekonomiskt perspektiv, då de tenderar att ge direkt synliga resultat till relativt låga kostnader (Listerborn 2002). Tidigare studier som utforskat innebörden av trygga stadsmiljöer beskriver hur kompletterande belysning (Olsson *et al* 2004, Listerborn 2002), kameraövervakning (Coleman 2003) eller bortplockning av buskage (Thörn 2006, Olsson *et al* 2004) är återkommande inslag i strategier ämnade att öka tryggheten i den urbana miljöns offentliga rum. Tanken med dessa initiativ är ofta att göra det fysiska rummet mer överskådligt och således enklare att kontrollera. Dessa åtgärder kan även beskrivas i termer av situationell brottsprevention, ett samlingsnamn för åtgärder som syftar till att kontrollera brottsligheten genom att minska tillfällena till brott (Listerborn 2002). Sahlin (2000) diskuterar hur brottsförebyggande åtgärder i allmänhet kan tolkas som en form av maktutövning som ofta "syftar till att öka somliga kategoriers rörelse- och handlingsfrihet på bekostnad av andras" (s.139).

Hur det offentliga rummet upplevs ur ett trygghetsperspektiv är även beroende av kön och ålder. I Brottsförebyggande rådets nationella trygghetsundersökning (NTU) framgår att kvinnor i betydligt högre grad än män känner sig otrygga inför att vistas själva i det offentliga rummet under kvällstid. BRÅs undersökning visar även att kvinnor i högre grad än män avstår från att vistas själva i det offentliga på grund av otrygghet och att denna skillnad förekommer i samtliga studerade åldersgrupper (BRÅ 2014). En metod för att minska otryggheten kan därför vara att skapa rum där det är mycket människor i rörelse även under kvällstid, exempelvis genom att planera för bostäder i nära anslutning till offentliga rum (Olsson *et al* 2004). Utöver otrygga platser i den byggda miljön diskuteras otrygghet och rädsla ofta utifrån olika former av ordningsstörningar, där fokus tenderar att hamna på särskilda grupper, såsom ungdomar och alkoholister. Därför har det blivit allt vanligare att fysiska åtgärder, direkt eller indirekt, syftar till att göra det offentliga rummet mindre attraktivt för just dessa grupper (Listerborn 2002, Olsson *et al* 2004).

Styrningen av- och konflikter om missbruk i det offentliga rummet

Vad är det då som gör att vissa gruppers rättigheter till det offentliga rummet ifrågasätts? Ett av de huvudsakliga problemen med närvaron av missbrukare är att de ofta uppfattas som störande och som ett hot av det offentliga rummets övriga användare (Listerborn 2002). Millie (2008) beskriver problematiken i termer av *anti-socialt*

beteende och menar att skälet till att beteenden såsom att dricka alkohol eller bruka narkotika offentligt upplevs som störande är att sådana beteenden avviker från vad majoriteten av det offentliga rummets användare förväntar sig möta i staden.

Enligt vissa forskare har viljan att vidta åtgärder riktade mot samhällets marginaliserade grupper ökat i takt med att större delar av det offentliga rummet privatiserats (Doherty *et al* 2007). Då det offentliga rummet i flera avseenden har utvecklats till att bli en plats för handel och nöjen har även problembilden av grupper, såsom missbrukare, utvecklats. Dessa grupper utgör numer inte enbart ett hot mot den urbana ordningen utan även mot stadens kommersiella intressen samt dess möjligheter till att attrahera företag, turister och nya invånare (Listerborn 2002). Thörn (2006) illustrerar hur de uppställningsprocesser av det offentliga rummet som ofta beskrivs i amerikanska studier även äger rum i städer som Göteborg. Även om det finns stora skillnader i vilka metoder som används är målet detsamma - att skapa attraktiva stadsrum anpassade för medelklassen.

I Sverige definieras problem med missbruk i stadsrummet ofta i termer av rädsla och otrygghet. Närvaron av människor med missbruksproblem beskrivs begränsa andra människors användning av och vistelser i det offentliga rummet. Oron växer sig särskilt stor när missbrukare uppehåller sig på platser där barn och ungdomar rör sig (Westberg 2008). En av orsakerna till att människor med missbruksproblem väljer det offentliga rummet som mötesplats är att det är en plats där det finns liv och rörelse och ett socialt sammanhang, till skillnad från hemmiljön som i många fall förknippas med ensamhet (Olsson *et al* 2004, Larsen 2002). De sociala kvaliteter som det offentliga rummet kännetecknas av finns även inbäddade i andra platser, såsom arbetsplatser och föreningslokaler, men för de individer som inte har tillgång till den senare typen av slutna rum blir den offentliga miljön deras enda möjlighet att delta i det sociala livet (Olsson *et al* 2004).

Åtgärder

Ju mer det offentliga rummet privatiseras, regleras och övervakas desto svårare blir det för dem vars beteende uppfattas som avvikande att vistas fritt i det offentliga och de tenderar att tvingas ut i periferin (Thörn 2006; Mitchell 2003). För att hantera människor med missbruksproblem och andra marginella grupper görs platserna de vistas på mindre attraktiva, exempelvis genom att ta bort bänkar, alternativt öka avstånden mellan sittplatser (Olsson *et al* 2004, Westberg 2008). Denna typ av åtgärd är ofta kontraproduktiv, dels då försök till att driva bort eller minska närvaron av missbrukare på en plats ofta resulterar i större anhopningar någon annanstans, dels eftersom det ofta innebär att platsen i fråga även blir mindre attraktiv för resten av befolkningen (Olsson *et al* 2004).

I USA har problemen med missbrukare bland annat hanterats genom att kriminalisera vissa beteenden som i första hand associeras med dessa grupper (Mitchell 2003). Denna form av noll-tolerans-attityd har dock inte vunnit mark i Sverige (Thörn 2006), även om det förekommer att kommuner och stadsdelsförvaltningar föreslår ändringar i den lokala ordningsstadgan i syfte att återta platser som missbrukare eller andra marginaliserade grupper har tagit i anspråk (Westberg 2008). En åtgärd som är något omtvistad är att

delar in stadsrummet i zoner, där varje zon har en uppsättning ordningsregler utifrån graden av tolerans (Ellickson 1996). Samtidigt som ett sådant tillvägagångssätt kan te sig rimligt i teorin, menar Mitchell (2003) att zonindelningar bara är ytterligare verktyg för exkludering av redan marginaliserade grupper.

I vissa städer har problematiken med missbrukare hanterats genom skapandet av alternativa rum placerade i periferin, avsedda för bruk av droger och alkohol. I en fallstudie av det sociala arbetet i stadsdelen Kongens Enghave i Köpenhamn diskuterar Larsen (2002) förekomsten av så kallade *væresteder*, ställen där individer som av olika skäl står utanför samhället kan vara på. Dessa platser är tänkta att erbjuda ett socialt sammanhang för människor som i övriga sammanhang hamnar utanför samt vars hemmiljö framförallt förknippas med ensamhet. Kopomaa (2001) beskriver ett liknande exempel från Finland, där ett antal takförsedda vindskydd avsedda som mötesplatser för folk som vill konsumera alkohol placerades ut i några av förorterna runt Helsingfors under 1990-talets andra hälft. Denna typ av projekt beskriver Kopomaa (2001) som en form av segregering på stadsdelsnivå, och dessa samlingsplatser för alkoholkonsumtion kan därför tolkas som en "spatial manifestation av de marginaliserande maktstrukturerna" (Kopomaa 2001:280). Både Kopomaa och Larsen hur denna typ av åtgärd präglas av en ambivalens, då de å ena sidan syftar till att separera marginaliserade grupper från den övriga befolkningen och skapa ordning i stadsrummet, samtidigt som de också uppfyller ett behov hos dessa grupper i den mån att de skapar samlingsplatser där de lämnas ifred.

Urval, material och analys

För att besvara studiens första forskningsfråga om vilka föreställningar om trygghet som styr planeringen av det offentliga rummet i Göteborg har jag främst studerat två strategiska dokument, nämligen Göteborgs stads översiktsplan samt stadens program för trygghetsfrämjande och brottsförebyggande arbete, *Dialog och samarbete*. Som ett komplement till dessa dokument har jag genomfört en intervju med en högre tjänsteman inom samverkansorganisationen Trygg, vacker stad.

För att undersöka bilden av bruk av droger och alkohol som ett problem i det offentliga rummet - studiens andra forskningsfråga - har jag genomfört en dokumentstudie av nämndehandlingar som behandlar problematiken. Handlingarna har tagits fram genom sökningar på Göteborgs stads hemsida med hjälp av sökorden "missbruk(are)", "trygghet", "ordningsstadga", "alkohol". Sökningarna resulterade i ett stort antal handlingar som behandlade sökorden i en kontext som ej var relevant för mitt syfte. En urvalsprocess resulterade i att fem dokument¹ till slut valdes ut. Dessa fem dokument behandlar bland annat förslag till ändringar av den lokala ordningsstadgan² på olika platser i Göteborg samt förslag på så kallade trygghetsskapande åtgärder. De skriftliga

---

¹ Dokumenten som har använts är: Tjänsteutlåtande: Yttrande avseende granskning parkeringsdäck Karl Johansgatan och Bilaga (N1350620/11), Begäran om ändring av lokala ordningsstadgan (51.104/07), Trygghetsskapande åtgärder för området runt Frölunda Torg (0327/09), Uppföljningsrapport 3 2007 befolkningsramen (335/07), Ändring av vissa föreskrifter i Lokala ordningsstadga för Göteborgs kommun (0980/12).

² Ändringarna som här avses är införandet av alkoholförbud på offentliga platser.

källorna kompletterades med sju intervjuer med personer som på något sätt arbetar med trygghetsfrågor i Göteborgs stad.³

Det empiriska material som ligger till grund för att besvara studiens tredje fråga om de problemformulerings- och beslutsprocesser som legat till grund för uppförandet av de studerade vindskydden har samlats in genom intervjuer med projektledarna för vindskydden i respektive stadsdel samt, i Frölundafallet, två nämndehandlingar som redogör för motiven bakom projektet samt vilka intressenter som har varit delaktiga i processen som ledde fram till vindskyddsbygget.⁴ Då jag redan i ett tidigt stadie insåg att en analys av samtliga sex kända vindskydd inte skulle vara möjlig att genomföra inom de angivna tidsramarna, valde jag att avgränsa mig till två vindskydd. Vindskydden i Angered och Frölunda utgör det äldsta samt det senaste kända fallet av denna typ av åtgärd i Göteborg. Förhoppningen med denna avgränsning var att den temporala spridningen mellan de båda vindskydden skulle resultera i ett underlag för intressanta jämförelser av motiv och aktörer som varit involverade i processerna.

Att analysmaterialet består av offentliga handlingar och intervjuer med tjänstemän anställda inom Göteborgs stad innebär att jag i denna studie har fokuserat på de styrandes perspektiv på trygghet. Intervjupersonerna valdes ut genom en kombination av ett strategiskt urval och ett snöbollsurval. Inledningsvis valdes ett antal nyckelpersoner ut och kontaktades via mail, i vilka jag bifogade en kort beskrivning av studiens syfte samt en förfrågan om huruvida personen var intresserad av att ställa upp på en intervju. Allteftersom intervjuerna fortlöpte blev jag rekommenderad att ta kontakt med ytterligare personer vars kunskap och erfarenheter kring såväl vindskydden som stadens trygghetsarbete i stort kunde vara av intresse för min studie. Intervjuerna var av en semistrukturerad art (Aspers 2011). Inför varje intervju förbereddes en intervjuguide med ett antal frågor och samtalsämnen anpassade efter den aktuella respondentens profession alternativt dennes inblandning i de studerade vindskydden. Frågorna formulerades till viss del utifrån studiens teoretiska ramverk samt den befintliga forskningen på området. Intervjuguiderna användes som ett stöd under samtalen, men jag ville också göra det möjligt för intervjupersonerna att själva föra saker på tal. Bortsett från en intervju, som gjordes över telefon, genomfördes samtliga intervjuer ansikte mot ansikte på intervjupersonernas arbetsplatser och varade i cirka en timme vardera. Det insamlade materialet transkriberades ordagrant med hjälp av programvaran ExpressScribe. Samtliga intervjupersoner har både i den inledande kontakten och i samband med intervjutillfället informerats om studiens syfte och har även uttryckt samtycke till att delta i studien. För att uppfylla konfidentialitetskravet har samtliga intervjupersoner avpersonifierats i den mån att de enbart hänvisas till utifrån deras befattningar.

---

³ De som har intervjuats är: Högre tjänsteman, stadsbyggnadskontoret, Göteborg (2014-03-19); Högre tjänsteman, socialtjänsten, Angered (2014-02-28); Tjänsteman, Samhälle, och miljö, Askim-Frölunda-Högsbo (2014-02-27); Högre tjänsteman, Trygg, Vacker Stad (2014-03-05); Tjänsteman, Trygg, Vacker Stad (2014-03-05); Projektansvarig för vindskyddet i Frölunda (2014-03-11); Projektansvarig för vindskyddet i Angered (2014-03-06).

⁴ Dokumenten som har använts är: Trygghetsskapande åtgärder för området runt Frölunda torg (N1360259/11), Trygghetsskapande åtgärder för området runt Frölunda Torg (0327/09).

Bearbetningen av det insamlade materialet hade sin utgångspunkt i vad Derek Layder (1998) kallar *orienterande begrepp* (orienting concepts), det vill säga ett antal breda begrepp som låg till grund för såväl datainsamlingsprocessen som analysarbetet. Att tolka empirin utifrån en uppsättning orienterande begrepp kan, enligt Layder (1998), förutom att bidra till ökad förståelse för empirin även tillföra nya användningsområden för existerande teorier. De orienterande begreppen har haft funktionen av ett stöd som har bidragit till att ge en riktning i analysarbetets inledande stadium samt underlättat arbetet med att skapa ordning i de insamlade datan. Det empiriska materialet kodades med hjälp av programvaran NVivo. De orienterande begreppen utgör även studiens teoretiska ramverk. Nedan följer en genomgång av denna studies orienterande begrepp.

Det offentliga rummet

Offentliga rum kan beskrivas som geografiska områden som alla samhällets invånare kan vistas i, till skillnad från privata rum. Gränsen mellan offentliga och privata rum genomsyras av makt eftersom det finns explicita och implicita regler för vilka typer av beteenden som är accepterade i respektive rumsform. Det finns idag två dominerade visioner kring det offentliga rummet i västerländska samhällen och dessa är ordnade (ordered) samt beslagtagna (appropriated) rum (Mitchell 2003). Ordnade rum karaktäriseras av en hög grad av kontroll och är platser där individen måste beviljas tillträde samt där rättigheten till att vistas i rummet förutsätter att individen följer rummets beteendekoder. Ett offentligt rum är ordnat i den mån det har planerats utifrån ett antal funktioner som det ska rymma, men allteftersom rummet används och tas i anspråk kan det tillskrivas ny mening; det kan bli beslagttaget. Visionen om det beslagtagna rummet förespråkar offentliga rum som är öppna för den som vill använda det. Rummet ska uppmuntra och kunna hantera ett visst mått av oordning (Mitchell 2003). Dessa utopiska visioner om det offentliga rummet finns inte representerade i sin renodlade form i verkligheten, eftersom de flesta offentliga rum ofta är en kombination av de båda rumstyperna. Dock gör det inte kampen för att uppfylla dessa visioner mindre viktig. De ständiga konflikterna mellan visioner som förespråkar ordning och kontroll respektive spontanitet och frihet karaktäriserar det offentliga rummet (Mitchell 2003).

Det offentliga rummet kan också förstås utifrån dess värde. Genom att dela in det offentliga rummet i primära- (*prime*), marginella- (*marginal*) samt mellanrum (*transitional*) tydliggör Snow och Mulcahy (2001) skillnader i hur offentliga rum värderas. Skillnader i hur ett rum värderas innebär även skillnader i vilka typer av beteende som anses acceptabla samt förkastliga. Med begreppet *anti-socialt beteende* illustrerar Millie (2008) hur de typer av beteende som bedöms vara legitima i ett rum i hög grad beror på majoritetens normativa uppfattning av vad som är accepterat beteende. Huruvida ett beteende uppfattas som problematiskt beror således på hur det förhåller sig till rådande *kulturella känsloregler* (cultural feeling rules), en uppsättning regler som påverkar hur vi tillskriver mening till vår omvärld. Det innebär att ett beteende som uppfattas som störande eller stötande i ett sammanhang kan visa sig vara fullt legitimt i ett annat (Loseke 2003). Åtgärder mot beteenden som upplevs som problematiska föregås som regel av en förhandlingsprocess, i vilken *anspråksgörare* (claims-makers) presenterar argument för att (och varför) beteendet i fråga utgör ett problem. En förutsättning för att problemet ska bli föremål för åtgärder är att

anspråksgörarnas publik (audiences) bekräftar argumentens giltighet (ibid). I förhållande till alkoholkonsumtion förklarar DeVerteuil & Wilton (2009) hur sociala reaktioner på individers bruk av rusmedel i det offentliga rummet är lika beroende av *var* det äger rum som *när*, *hur*, *vem* och *vad*. Alltså kan vissa former av alkoholkonsumtion anses mer acceptabla än andra.

Förekomsten av rum för mer civiliserade former av alkoholkonsumtion kan ha ett politiskt värde i den mån att de kan användas i marknadsföringssyfte för att locka turister till staden. I takt med att visionen om staden som en plats för handel och underhållning har vuxit fram har även fokuseringen på att skapa offentliga rum som är attraktiva och trygga kommit att överta denna rumsforms tidigare så viktiga sociala egenskaper (Mitchell 2003). Attraktiva stadsmiljöer spelar en viktig roll i utvecklingen av städers varumärke. Tillämpningen av *city branding*-strategier har blivit en vanligt förekommande metod i marknadsföringen av städer och syftar till att påverka invånares, besökares och potentiella investerares mentala bild av staden. Genom att lyfta fram stadens unika kvalitéer och/eller utveckla en attraktiv profil är det möjligt att skaffa sig konkurrensfördelar gentemot andra städer och därmed attrahera turister, nya invånare samt företagsinvesteringar (Kavaratzis & Ashworth 2005). Denna utveckling ökar också behovet av ordning och kontroll, vilket försvårar de marginaliserade gruppernas anspråkstagande av rummet, som därmed riskerar exkluderas ur det offentliga livet (Mitchell 2003). Detta får i sin tur konsekvenser för de marginaliserades politiska medborgarskap: "Insofar as homeless people or other marginalized groups remain invisible to society, they fail to be counted as legitimate members of the polity." (a.a., s. 129)

Inkludering och exkludering i det offentliga rummet

Den särskilda övervakningen av samhällets marginaliserade grupper i det offentliga rummet är en fråga som sträcker sig bortom enskilda städers lokala politiska ordning och är ett resultat av en omfattande strukturell omvandling. Den förändringsvåg som svept över hela västvärlden, från Australien till Finland, sedan 1900-talets andra hälft har burit med sig nya tekniker och rationaliteter för såväl politisk-, ekonomisk- som social styrning. Utvecklingen mot avancerade liberala demokratier har inneburit att avståndet mellan de styrande och de styrda har ökat, då de styrandes tilltro för individens förmåga att ta ansvar för och säkra sitt eget och sin familjs välbefinnande numera överordnas statens sociala ansvar (Miller & Rose 2008).

Statligt maktutövande syftar till att fostra medborgarna i ett system av reglerad frihet och innebär generellt en styrning på avstånd. En strategi för att underlätta detta arbete är att dela in befolkningen i de *anslutna* (affiliated) och de marginaliserade (marginalized). Att vara ansluten till samhället innebär i det här fallet att inneha en tillräckligt hög grad av finansiella- och moraliska medel samt utbildning för att som individ vara kapabel till att leva upp till de ansvarskrav som ett aktivt medborgarskap innebär (Miller & Rose 2008). Inkluderande zoner för "de anslutna" och exkluderande zoner för "de marginaliserade" präglas av platsbundna beteendemallar (Rose 2000). Samtidigt som den sociala beteendeanpassning som tillträde till det sociala rummet kräver innebär större trygghet för de som beviljas medlemskap, de inkluderade, så innebär det att de som inte uppfyller kraven, det vill säga de vars beteende avviker från normen, exkluderas och

hänvisas till rum utanför de inkluderande zonerna. Utövningen av kontroll över dessa individer tar dock inte slut efter att de förvisats ut i periferin. Istället vidtar försök att åter ansluta dem alternativt att de hålls under fortsatt övervakning i syfte att minimera den risk som de utgör för det övriga samhället (ibid).

Välfärdsstatens minskade möjligheter att hantera de sociala förutsättningar som ligger till grund för skadligt eller oönskat beteende har inneburit en ökning av förebyggande kontrolltekniker som syftar till att försöka samla dessa typer beteende på särskilda platser, eller åtminstone se till att de inte sprider sig till platser som anses särskilt värdefulla (Franzén 2001). En metod för att separera avvikande- från accepterat beteende är att dra gränser. Rumford (2012) lägger tonvikt på att gränser (tvärtemot det traditionella perspektivet) kan existera i det dolda och att deras existens inte nödvändigtvis är beroende av att det råder konsensus eller att de respekteras av alla. Med begreppet *gränsarbete* (border work) förklarar han hur gränsdragarrollen inte längre är reserverad staten utan även kan innehas av vanliga människor vilka kan upprätta gränser samt överskrida eller flytta dem. Kopplat till Rose (2000) och Mitchells (2003) perspektiv kan man säga att det existerar osynliga gränser i stadsrummet och att det inte alltid råder en konsensus angående var de går och vad de innebär. De zoner av inkludering som Rose (2000) beskriver kan exempelvis även tolkas som en osynlig social gräns som syftar till att exkludera individer och/eller beteenden som gränsdragarna inte anser hör hemma i rummet. Kopplat till min studie kan de inkluderade användarnas förväntningar på- och föreställningar om det offentliga rummet bidra till att skapa sociala gränser som, allteftersom de överskridits, så småningom resulterar i en uppsättning fysiska- eller rumsliga gränser ämnade att upprätthålla rummets ordnade och trygga karaktär.

I det följande kommer jag att presentera studiens resultat. Resultatdelen är indelad i fyra underrubriker. Under de tre första rubrikerna besvarar jag studiens tre forskningsfrågor. I det avslutande stycket presenteras ett konkurrerande perspektiv på missbrukares närvaro i det offentliga rummet.

Den trygga och inkluderande blandstaden

I Göteborgs Stads program för trygghetsskapande- och brottsförebyggande insatser, *Dialog och samarbete*, beskrivs trygghet som en individuell upplevelse som handlar om en känsla inför framtiden och vad som kan hända. Även om trygghet och otrygghet ofta förekommer i diskussioner kring brottsprevention och rädsla för brott framhålls att trygghet inte främst skapas av *frånvaron* av brott, utan “genom att det finns förtroendefulla relationer till människor i omgivningen” (Göteborgs Stad 2013:11). För att skapa förutsättningar för sådana relationer anses det viktigt att stadens offentliga rum uppmuntrar till möten genom att vara “öppna, trygga, välskötta och attraktiva för alla som bor, verkar eller vistas i staden under alla timmar på dygnet” (Göteborgs Stad 2013:10). Trots att känslor av trygghet och otrygghet beskrivs som subjektiva till sin natur uppges ett antal fysiska faktorer som beskrivs som allmängiltiga för att en plats ska upplevas som trygg, nämligen: *överblickbarhet och orienterbarhet; synlighet; belysning; välskötta miljöer; befolkade platser; liv under dygnets alla timmar och under alla årstider; öppenhet; samt tillgänglighet* (Göteborgs Stad 2013:20f). Samtidigt betonas vikten av att ta hänsyn till den aktuella platsens egna förutsättningar, för att inte

riskera att platsen upplevs som livlös och ospännande eller att åtgärderna får en motsatt effekt och gör att platsen uppfattas som mer otrygg än vad den var från början (Göteborgs Stad 2013).

Attraktiva stadsmiljöer föreställs bidra till att fler människor vill vistas i stadens offentliga rum, vilket resulterar i ett livligt stadsliv, som i sin tur gör att stadsmiljön blir tryggare att vistas i (Göteborgs Stad 2009). Detta gestaltas bland annat i påståendet att “en omsorgsfullt utformad och omhändertagen yttre miljö ger signaler om närvaro och kontroll till boende och besökare” (Göteborgs stad 2013:24). Enligt Göteborgs översiktsplan kännetecknas en attraktiv stad av “komplexitet med blandning av funktioner, en visuell mångfald och möjligheter till möten mellan människor” (Göteborgs Stad 2009). En visuell och funktionell variation utgör grunden för visionen om Göteborg som en *blandstad*:

En lyckad blandstad gör att alla människor känner sig välkomna, vill använda stadens rum, vill promenera och cykla och känner sig trygga. Det är gatans miljö som är utgångspunkten, där blandningen inte bara bör vara i olika funktioner utan även visuell. Variationen kan bestå av finmaskiga kvarter, funktionsblandning inom kvarteret, en blandning mellan äldre och nyare bebyggelse och en variation av upplåtelseformer. Offentliga platsers karaktär kan variera i stort och smått. Breda trottoarer kan ha varierande användning och gynna upplevelsen av stadsmiljön. Det bör finnas ett samspel mellan ute och inne, och bottenvåningarna bör vara publika och kunna förändras i användning över tid. (Göteborgs Stad 2009:108)

Visionen om blandstaden beskriver mer än enbart en blandning av funktioner, då denna stadsform även rymmer en “önskan om en levande, trygg stad, önskan om en spännande och attraktiv stad, om en hållbar och flexibel stad, en stad där alla får plats” (Göteborgs Stad 2009:108). Etableringen av blandstaden som koncept för att beskriva visionerna för Göteborg kan tolkas som en del i en strategi vars syfte är att marknadsföra staden och stärka dess varumärke (jfr. Kavatzis & Ashworth 2005). Beskrivningarna av blandstaden kan sammanfattas som en slags *ordnad spontanitet*, och placerar sig någonstans mittemellan de konkurrerande visionerna om det offentliga rummet. Om trygghet och attraktivitet är attribut som förutsätter ett visst mått av kontroll och ordning, kan öppenheten och flexibiliteten beskrivas som representativt för den beslagtagna rumsformen (jfr. Mitchell 2003).

I *Dialog och samarbete* lyfts det fram hur det är viktigt att processerna att skapa trygga och välskötta miljöer inte resulterar i att vissa människor och företeelser utelämnas ur det offentliga, då offentliga platser också måste inrymma våra brister (Göteborgs Stad 2013). Olikheternas betydelse redogörs även för i Göteborgs översiktsplan, där det beskrivs hur att se varandra och att bli sedda i de offentliga stadsrummen leder till att toleransen för andra människor ökar.

De offentliga stadsrummen är viktiga platser för samspelsintegration. Om det finns arenor för möte och man kan känna tillhörighet på platsen kan olika grupper komma i kontakt med varandra. Sociala nätverk kan skapas när människor möts, fördomar och stigmatisering motverkas och marginaliserade gruppers exkludering kan minska. (Göteborgs Stad 2009:85)

Utöver en ökad tolerans mot olikheter beskriver en högre tjänsteman på organisationen Trygg, vacker stad vikten av en mångfald av besökare i staden då “en offentlig miljö där

alla känner sig välkomna” och där du ser “olika grupper än den grupp du själv definierar dig som för stunden” kan bidra till ett ökat mått av trygghet. Samtidigt uttrycks det i *Dialog och samarbete* en medvetenhet kring de svårigheter som en mångfaldig stad kan innebära, då det ofta är i mötet mellan “olika kategorier människor som friktion i stadsmiljön uppstår.” (Göteborgs Stad 2013:22) Utifrån detta citat är det lätt att få uppfattningen att den friktion som uppstår när människor med olika bakgrund möter varandra i det offentliga är något negativt som bör hållas under uppsikt. Utifrån Mitchells (2003) perspektiv är det denna friktion som gör det offentliga rummet offentligt. När oron inför det avvikande tar överhanden blir staden istället segregerad.

Göteborgs segregerade karaktär är ett problem som lyfts fram på flera ställen i de granskade dokumenten. Segregering är ett relevant problem i sammanhanget då det beskrivs hur skillnader i livsvillkor mellan stadens stadsdelar får konsekvenser för den sociala sammanhållningen samt den upplevda tryggheten. I stadsdelar med låg socioekonomisk status är otryggheten högre än i socioekonomiskt gynnade stadsdelar. Detta illustrerar hur otrygghet inte enbart handlar om rädsla för att bli utsatt för brott, utan även omfattar faktorer, såsom bostadsbrist, hälsa, utbildning och arbete (Göteborgs Stad 2013:18) samt i vissa fall rädsla för det okända:

Att känna sig otrygg och att faktiskt riskera att bli utsatt för brott behöver inte hänga ihop. Upplevelsen av otrygghet är likväl väsentlig, upplevelsen kan spegla en brist på delaktighet, känsla av att inte ha makt, en sårbarhet och värnlöshet och i värsta fall riskera att utan grund begränsa livet av rädsla för att något kan hända. (Göteborgs Stad 2013:39)

Det bedöms viktigt att beakta den *upplevda* otryggheten vilket kan förklara varför det anses viktigt att stadens invånare ges visst inflytande i det trygghetsfrämjande arbetet i Göteborg. En kontinuerlig dialog med stadens invånare lyfts fram som en metod för att undersöka vilka trygghetsaspekter som upplevs som särskilt viktiga. Dialogen är viktig eftersom “människors känsla av trygghet hänger nära samman med upplevelsen av delaktighet” och “om man kan påverka sin vardag och närmiljö känner man sig tryggare” (Göteborgs Stad 2013:26). En vanligt förekommande form av dialog i Göteborg är så kallade *trygghetsvandringar*, där en grupp människor, vanligtvis bestående av medborgare samt företrädare för samhällets offentliga instanser vandrar och inventerar ett område ur ett trygghetsperspektiv. I vissa fall kan denna metod resultera i förändringar av aspekter i den fysiska miljön som uppfattas som särskilt otrygga, men samtidigt beskrivs dialogen som uppstår mellan medborgare och förvaltare som ett gott resultat i sig, oavsett om den leder till förändringar eller ej (Tryggare och Mänskligare Göteborg 2010).

Bruk av droger och alkohol i stadsrummet som problem

Nedan presenterar jag tre teman som har identifierats i de dokument och det insamlade intervjumaterialet som analyserats. Varje tema representerar ett perspektiv angående problematiken med bruk av droger och alkohol i Göteborgs offentliga rum. Presentationen av temana är ordnad utifrån en hierarkisk struktur baserat på hur framträdande problemområdena är i det analyserade materialet.

Ianspråkstagandet av det offentliga rummet

Det första och mest framträdande problemområdet som har identifierats rör missbrukarnas *ianspråkstagande* av offentliga rum. Utmärkande för detta perspektiv är viljan att ta tillbaka rum som upplevs ha blivit tagna i beslag av missbrukare, då deras närvaro upplevs få negativa konsekvenser för stadslivet. I en intervju med projektansvarig för vindsyddet i Angered beskrivs hur stadsdelen under en period hade stora problem med en grupp missbrukare som hade "tagit över" ett antal bänkar, placerade runt en damm intill platsen där Kulturhuset Blå Stället står idag. Missbrukarnas närvaro ledde snart till klagomål från boende i området, med hänvisning till att de använde trädgårdar och buskage som toaletter. Klagomålen resulterade så småningom i att samtliga bänkar runt dammen plockades bort. Med andra ord upplevdes det vara nödvändigt att göra platsen mindre attraktiv för missbrukarna att vistas på, även om detta sannolikt resulterade i att platsens attraktionskraft reducerades för befolkningen som helhet (jfr. Olsson *et al* 2004). Dock finns det med denna typ av åtgärd inga garantier för att problemet inte uppstår på nytt, varför det upplevdes viktigt att snabbt omforma platsen och ge den nya användningsområden.

Nu försöker man ju skapa istället så att det ska bli stråk igenom, för att man ska ta tillbaka det från missbrukarna. Och det är viktigt att folk rör sig där, för gör de inte det så tar missbrukarna återigen detta. Finns det då möjlighet att sitta någorlunda bekvämt, vätt mot solen eller under tak, så kommer de ju dit.⁵

Viljan att "ta tillbaka" en plats som missbrukarna har tagit i anspråk kan i det här fallet (utifrån beskrivningen av hur platsen i fråga såg ut innan det beslutades att ta bort bänkarna) tolkas som ett resultat av att den aktuella platsen besitter kvaliteter som anses särskilt värdefulla för områdets övriga användare, de kan med andra ord beskrivas som *primära*. Begreppet primärt rum (primary space) åsyftar en rumsform vars funktioner och karaktär gör det särskilt värdefullt för samhällets ekonomiska och politiska aktörer (Snow & Mulcahy 2001). Missbrukarnas ianspråkstagande av platsen resulterade i att ett *mellanrum* skapades, det vill säga ett rum med otydliga funktioner som används av både den inkluderade och den marginaliserade befolkningen (ibid). Borttagningen av bänkarna kan därför tolkas som en åtgärd för att återställa rummets primära status.

I ett tjänsteutlåtande från stadsdelen Majorna-Linné angående ett förslag till en detaljplan för ett parkeringsdäck på Karl Johansgatan beskrivs en liknande problematik som den ovan:

Sedan en längre tid har området som omfattar detaljplanen och i angränsande område Klippan upplevts som otrygg på grund av att platsen blivit en samlingspunkt för människor med missbruksproblematik, från hela stadens befolkning. Attraktionspunkten är framförallt systembolaget som ligger inom planområdet. Hållplatserna och områden i tunnelns närhet har blivit samlingsplatser. Detta har skapat en otrygghet för boende och besökare, inte minst övergångarna mellan områdena upplevs otäcka att passera. (Göteborgs Stad Majorna-Linné 2013:2)

Här beskrivs problemet som att det aktuella området har blivit en samlingsplats för missbrukare från hela staden och att detta begränsar boende och besökares användning av området. I ett senare stycke i samma dokument betonas särskilt hur anhopningen av

---

⁵ Projektansvarig för vindsyddet i Angered. Intervju 2014-03-06

missbrukare får negativa konsekvenser för området ur ett socialt hållbarhetsperspektiv. Parken ska vid närmare eftertanke inte längre användas “för vistelse”, utan ska utgöra “en grönyta för att skänka rymd och grönska till området” (Göteborgs Stad Majorna-Linné 2013:3). Till skillnad från den åtgärd som beskrivs i föregående exempel från Angered, där attraktiva inslag togs bort från den berörda platsen, antogs här ett mer proaktivt tillvägagångssätt, då begränsningarna planerades in i platsen för inte riskera att missbrukare skulle ta denna i beslag. Utifrån Mitchells (2003) perspektiv om sociala handlingars meningsskapande funktion kan detta och exemplet från Angered förstås som att de aktiviteter som ägde rum på de båda platserna avvek från deras planerade funktioner i en sådan utsträckning att det fanns risk för att aktiviteterna skulle komma att ersätta platsernas ursprungliga mening. Mot denna bakgrund kan åtgärderna tolkas som ett försök till att återta kontrollen och skapa ordning i rummet. I andra fall är denna önskan mer uttalad, som i ett tjänsteutlåtande från Lundby stadsdelsförvaltning där det beskrivs hur polisen efterfrågar en ändring av den lokala ordningsstadgan på området invid Eriksbergs köpcentrum för att de ska kunna ingripa mot de “mängder av personer som vistas i området och dricker öl” (Göteborgs Stad Lundby 2007:1).

Det hotfulla beteendet

Det är inte enbart missbrukarnas *närvaro* som genererar känslor av otrygghet hos det offentliga rummets övriga användare, utan problematiken omfattar även dessa grupper *beteende*. På frågan om vad det är som gör att missbrukare uppfattas som en problematisk grupp ur ett trygghetsperspektiv förklarar en högre tjänsteman inom socialtjänsten i Angered att det framförallt handlar om en upplevd otrygghet, det vill säga att missbrukarna “beter sig på ett sätt som ligger utanför normen”. Sannolikheten att bli utsatt för våld eller hot från gruppen uppges å andra sidan vara väldigt låg. När jag ställde samma fråga till projektansvarig för vindskyddet i Frölunda fick jag svaret att hur problemen kring beteende tar sig uttryck varierar beroende på vilken typ av substans som missbrukas och att blandmissbrukare uppfattas som den mest problematiska gruppen:

De här rena gamla alkoholisterna finns ju nästan inte längre, utan idag är blandmissbruket så uttalat och det leder ju ofta till ett aggressivare beteende, när man blandar droger med tabletter, anabola och hasch och amfetamin. Amfetaminmissbrukare blir ju väldigt jobbiga [...] men just den här blandningen av allt man kommer över gör att det blir en väldig aggressivitet och det är väl det som blir jobbigt, om man möter aggressiva som springer runt och bråkar. [...] de bråkar ju sällan med andra, men det är ofta med varandra, eller stör på en buss eller spårvagn. Det är ju jobbigt.

I dessa båda exempel framgår att missbrukarnas beteende sällan utgör något direkt hot mot någon annan än dem själva och att den otrygghet som missbrukarnas beteende genererar snarare grundar sig i att deras beteende inte passar på platsen där de befinner sig för att det avviker från de implicita beteenderegler som finns på den aktuella platsen (Mille 2008; Rose 2000). Genom sitt beteende kan missbrukarna sägas överskrida en social gräns som upprätthålls av de medlemmar vars beteenden motsvarar de som rummet tillåter.

Att värna om barnen

Utifrån det material jag har tagit del av är det framförallt en grupp som upplevs särskilt viktig att separera och skydda från missbrukarnas närvaro, nämligen barn och ungdomar. I en uppföljningsrapport från Frölunda stadsdelsnämnd uttrycks en rädsla för att missbrukarnas närvaro i det offentliga kan göra bestående avtryck hos barnen i området då det beskrivs hur "Frölunda torg-området genererar sociala problem genom att dra till sig missbrukare från hela västra Göteborg och denna omgivning riskerar att prägla de barn som växer upp i området negativt" (Göteborgs Stad Frölunda 2007:6). I ett tjänsteutlåtande från Frölunda stadsdelsförvaltning efterlyses behovet av åtgärder då grupper av personer med missbruksproblem ofta får "en svans av yngre personer runt sig som befinner sig i riskzonen för utslagning" (Göteborgs Stad Frölunda 2009:1f). Liknande problembeskrivningar går även att finna i andra delar av staden. I ett tjänsteutlåtande från år 2012 föreslår stadsdelsnämnden i Östra Göteborg en ändring av den lokala ordningsstadgan, då Systembolagets etablering i området kring Gamlestadstorget har inneburit en ökad alkoholförtäring i det offentliga rummet. Förslaget motiveras främst av planerna att bygga skolor och förskolor i området och att en ändring i stadgan ska ge "ökad trygghet och säkerhet för skolbarn och deras föräldrar" (Göteborgs Stad Stadsledningskontoret 2012:1). Vidare beskrev en tjänsteman på organisationen Trygg, vacker stad hur det under en trygghetsvandring, där deltagarna var barn, hade framkommit att de på en lekplats brukade hitta "sprutor och kaniner" i en av sandlådorna, vilket den intervjuade menade sade en del om problematikens omfattning i den aktuella stadsdelen. Barnens situation är speciell då de utgör en grupp människor som får särskilda utrymmen i det offentliga rummet enbart ämnade för deras användning, nämligen lekplatser. Därför blir problematiken med missbrukares närvaro i det offentliga rummet extra påfallande när de vistas på dessa platser.

Dessa exempel beskriver hur exkluderingen av en marginaliserad grupp i vissa fall motiveras av viljan om att värna om barnens trygghet. För att en problembeskrivning ska få gehör och resultera i åtgärder krävs ett idealt offer som åhörarna upplever är värdiga deras sympatier. Att anta ett "barnperspektiv" i argumentationen för behovet av åtgärder av sociala problem är ett vanligt och ofta effektivt sätt, eftersom barn är en grupp som enligt våra kulturella känsleregler bedöms vara lämpliga mottagare av sympati. Barn betraktas ofta som hjälplösa och kan därför inte hållas ansvariga för deras utsatta position (Loseke 2003). Barnens upplevda rädsla utgör därmed ett argument för att legitimera åtgärder riktade mot stadens missbrukare.

Problembeskrivningarnas hierarkiska struktur kan alltså sammanfattas i att den upplevda otryggheten som missbrukarnas hotfulla beteende genererar och oron inför att detta beteende riskerar att ha en negativ påverkan på barn och ungdomar är problem som uppstår när missbrukare tar rummet i anspråk. Under nästföljande rubrik redogör jag för hur dessa problembeskrivningar har motiverat etableringen av de två studerade vindskydden i Angered och Frölunda.

Vindskydd som trygghetskapande åtgärd i Angered och Frölunda

Innan besluten att låta bygga vindskydd togs i någon av de studerade stadsdelarna fanns det i såväl Frölunda som i Angered en tydlig problembild med missbrukares närvaro i det offentliga rummet som på flera punkter motsvarar de problembeskrivningar som redogjorts för under föregående rubriker. I Angered beskrivs hur initiativet till att bygga ett vindskydd föddes delvis ur en oro bland lokala politiker i stadsdelsnämnden att det var "lite otruggt att ha dessa missbrukare stående på torget" då de "förorenade på olika sätt".⁶ Även bostadsföretaget Poseidon efterlyste en åtgärd, efter att vid flera tillfällen ha mottagit klagomål från sina hyresgäster om att missbrukare var inne på deras gårdar, där de "förorenade och förde oväsen"⁷, vilket upplevdes som otruggt. Kopplat till de teman som redogjordes för under föregående rubrik grundade sig argumenten för åtgärder på missbrukargruppens *beteende* som anspråksgörarna ansåg var olämpligt för platsen.

Problembeskrivningen för situationen i Frölunda är något mer omfattande än den i Angered och belyser ett flertal områden där missbrukarnas närvaro upplevdes som problematisk. I ett tjänsteutlåtande från Frölunda Stadsdelsförvaltning beskrivs situationen på följande vis:

En grupp av människor med alkohol- och drogmissbruk håller till på lite olika platser runt Frölunda Torg. De tar skydd i busskurerna mot regn och blåst, ibland samlas de på gångstigarna nedanför Frölunda Kulturhus eller på gångstigen eller sofforna strax intill fritidsgården Ekeback. Storleken på gruppen varierar från dag till annan och förefaller även vara beroende av väder och vind. Ibland är det 5 personer och ibland kan det vara uppemot 15-20. (Göteborgs Stad Frölunda 2009:4)

I en intervju med projektansvarig för vindskyddet i Frölunda beskrivs vidare hur tillhållet vid Ekebacksgården upplevdes som särskilt problematiskt eftersom missbrukarnas närvaro och beteende, som framförallt bestod i att röka hasch och dricka alkohol, bidrog till en otrevlig miljö för de barn som gick till och från de fritidsaktiviteter som anordnades i byggnaden. I Frölunda beskrivs alltså hur problematiken, liksom i Angered, bestod i att missbrukarna uppvisade beteenden som övriga användare betraktade som uppseendeväckande, men även att detta beteende ägde rum på platser som redan hade tydliga funktioner och att detta bland annat gick ut över barn i området. Problematiken omfattade med andra ord element från samtliga ovan beskrivna teman.

I både Angered och Frölunda inleddes så småningom diskussioner om att försöka finna en lösning på problematiken. I Angered bildades år 1997 en grupp bestående av den dåvarande fastighetsägaren av Angered's Torg samt representanter från stadsdelsförvaltningen och bostadsföretaget Poseidon. En liknande grupp bildades även i Frölunda år 2008, även om deltagarlistan där var betydligt längre och inkluderade förutom representanter från stadsdelsförvaltningen även representanter från Svenska Kyrkan, Polisen, det lokala brottsförebyggande rådet Tryggare och Mänskligare

---

⁶ Projektansvarig för vindskyddet i Angered. Intervju 2014-03-06

⁷ ibid

Göteborg, Västtrafik, Park- och Naturförvaltningen, centrumledningen för Frölunda torg Diligentia, Riksbyggen, Skanska Nya Hem AB och bostadsföretaget Poseidon AB (Göteborgs Stad Frölunda 2011). Det fördes även en dialog med affärsidkare kring Frölunda Torg då även denna grupp hade uttryckt en önskan att något gjordes åt den rådande situationen på torget.⁸

Skillnaderna i vilka intressenter som varit inblandade i problemformulerings- och beslutsprocesserna kring de båda vindskydden kan sannolikt härledas till skillnader i de båda stadsdelarnas karaktär. Frölunda Torg är sydvästra Göteborgs regioncentra och är, efter city, stadens näst största centra med ett omfattande utbud av detalj- och sällanköpshandel (Stadsbyggnadskontoret 2008a). År 2013 hade köpcentret Frölunda Torg omkring 12 miljoner besökare och omsatte 2.7 miljarder kronor (Diligentia 2014). Angereds Torg fyller funktionen som regionalt centra för nordöstra Göteborg men tillväxttakten beskrivs här som långsam och handeln kämpar med "sviktande kundunderlag" och det upplevs som svårt att attrahera nya företag till området (Stadsbyggnadskontoret 2008b:29). Att diskussionerna i Frölunda inkluderade ett flertal representanter från näringslivet kan utifrån beskrivningen ovan tolkas som att missbrukarna utgjorde ett större hot mot de ekonomiska intressena i Frölunda än vad de gjorde i Angered.

I båda stadsdelarna var tanken initialt att ordna någon form av lokal där missbrukarna kunde uppehålla sig samt ges möjligheter till visst socialt stöd. Dessa planer skulle dock av olika skäl inte komma att genomföras i något av fallen. I Angered rådde det viss oklarhet kring vem som skulle bära huvudansvaret för ett sådant projekt, medan det i Frölunda saknades resurser i stadsdelen till att hyra en lokal och anställa socialarbetare. När dessa planer fallerade inleddes i båda stadsdelar diskussioner kring möjligheten att bygga vindskydd. I Angered motiverades valet av en vindskydds konstruktion delvis på grund av att det ansågs vara den mest humana lösningen utifrån de resurser som fanns tillgängliga samt att närheten till naturreservatet Vättlefjäll innebar att det redan fanns en hel del vindskydd i området och således skulle det inte skämma naturen på något vis. Vindskyddet köptes prefabricerat av stadsdelsförvaltningen i Angered och monterades i en skogsdunge på västra sidan om Titteridammsvägen i naturområdet Ekeberg, några hundra meter från Angereds torg, av snickare som anlätades av bostadsföretaget Poseidon. Utöver att ge missbrukarna möjlighet till lite avskildhet motiverades placeringen av vindskyddet med argumentet att det skulle råda bot på de sanitära problem som missbrukarnas närvaro orsakade på och kring torget.

I Frölunda var processen från beslut till handling mer komplicerad. Under perioden sedan vindskyddet i Angered byggdes hade det byggts ett antal vindskydd på olika platser i och kring Göteborg. Detta innebar att det i processens inledande fas fanns möjligheter till att ta del av erfarenheter från liknande projekt, möjligheter som togs tillvara på. En informationskälla var en kunskapsöversikt från Tryggare och Mänskligare Göteborg med titeln *Missbrukare och offentliga platser* som innehöll beskrivningar av de processer som lett till byggnationen av vindskydden i Partille och Mölndal. Utöver denna rapport var polischefen i Frölunda (som ingick i projektgruppen) bosatt i Partille, och var av uppfattningen att denna metod hade

---

⁸ Projektansvarig för vindskyddet i Frölunda. Intervju 2014-03-11

fungerat förhållandevis bra där. Det inleddes även en dialog med de ansvariga för vindskyddet i Mölndal. Det fanns en förväntning att vindskyddet skulle göra området runt Frölunda Torg tryggare, och i ett tjänsteutlåtande från stadsdelsförvaltningen förklarades det hur detta var "särskilt angeläget för de gångstråk där många barn och ungdomar dagligen rör sig till och från skolor och olika fritidsaktiviteter" (Göteborgs Stad Frölunda 2009:2). Under processens gång fördes även en dialog med de tänkta brukarna av vindskyddet som ska ha uttryckt en önskan att få just ett vindskydd med eldstad (Göteborgs stad Frölunda 2009). Det fanns även en önskan från de missbrukare som deltog i dialogen om att arbetet skulle starta omedelbart, vilket dock inte ansågs vara möjligt eftersom stora delar av markytan runt torget var redan projekterad för kompletteringsbebyggelse samtidigt som det fanns ett motstånd från vissa anspråksgörare mot att vindskyddet skulle placeras i närheten av deras verksamheter eller fastigheter. När en lämplig plats så till slut lokaliserades bakom panncentralen, eller "Tratten" som den kallas i folkmun, belägen några hundra meter nordost om Frölunda torg, saknades bygglov, vilket gjorde att projektet drog ut på tiden ytterligare. Som en reaktion på att projektet drog ut på tiden tog en grupp missbrukare saken i egna händer och byggde en liten fristad i anslutning till den plats där vindskyddet så småningom skulle stå med byggmaterial taget från den rivna Järnbrottsskolan. Detta initiativ möttes dock med ett visst mått av oro:

Sen var den här polisen som var aktiv i det här, han kände ju till det här stället väl och att det här hade byggts så han var ju jätteorolig för att det pågick langning till unga där, och det kände ju jag med. Det här kan ju leda till vad som helst. Så han gick runt med narkotikahundar med jämna mellanrum för att lukta då.⁹

Att denna fristad upplevdes problematisk kan närmast tolkas som en reaktion mot att missbrukarna tog platsen i beslag, då risken för att dessa aktiviteter skulle äga rum på platsen sannolikt inte blev mindre när vindskyddet så småningom stod färdigt.

I Angered gick processen från diskussion till handling betydligt smidigare, delvis som ett resultat av att antalet inblandade aktörer var betydligt mindre än i Frölunda, men även eftersom bygget skedde utan bygglov. Även i Angered fördes det en dialog med brukarna, men denna bestod främst i uppmaningar att de skulle försöka hålla platsen ren och snygg. I övrigt ska relationen ha byggts på ett förtroende från stadsdelsförvaltningens sida. Det gjordes även en överenskommelse med polisen att de skulle hänvisa missbrukarna till vindskyddet om situationen på torget blev för stökig. Tanken var att vindskyddet skulle finnas där som ett alternativ till torget som mötesplats.

Efter färdigställandet, år 1997, användes vindskyddet i Angered regelbundet, främst under sommarhalvåret, men dess avskilda placering innebar att avståndet till Systembolaget var något för stort för att den tänkta målgruppen skulle prioritera det framför andra alternativ. Ett sådant alternativ har fram tills nyligen varit området vid ravinen i Angereds stadspark, strax öster om Angereds torg. Utöver de geografiska faktorerna var en bidragande orsak till varför vindskyddet så småningom slutade att användas omorganisationer inom Polisen, eftersom det innebar att de slutade med sin patrullering av torget och därmed fanns det ingen som kunde hänvisa missbrukarna till

---

⁹ Projektansvarig för vindskyddet i Frölunda. Intervju 2014-03-11

vindskyddet. Samtidigt beskrivs det hur omfattningen av problematiken kring missbrukarna i Angered reducerats på senare år, delvis som ett resultat av att fler systembolag har öppnat i intilliggande områden, såsom vid Gamlestadstorget och i stadsdelen Kärra, på Hisingen. Vindskyddet ansågs aldrig vara en permanent lösning utan var snarare en alternativ åtgärd ämnad till att hantera problematiken kring missbrukargruppernas närvaro och den otrygghet som följde denna. Vetskapen om att platsen där vindskyddet byggdes så småningom skulle exploateras fanns redan innan vindskyddet stod färdigt år 1997. När detta skrivs har en detaljplan för området väster om Titteridammsvägen, som innefattar 250-400 nya bostäder samt centrumverksamhet, godkänts av byggnadsnämnden (Göteborgs Stad Stadsbyggnadskontoret 2013), vilket betyder att vindskyddet inom en snar framtid kommer att rivas.

När vindskyddet i Frölunda så småningom stod på plats år 2010 fanns det inte längre något större intresse bland målgruppen, även om det var befolkat periodvis. Som en del i uppföljningsarbetet anställdes en fältarbetare på halvtid vars arbetsuppgifter till stor del bestod i att vistas på de platserna där missbrukarna befann sig och skapa relationer med dem samt hjälpa dem med olika ärenden, såsom att se till att de kom till iväg till läkarbesök och hjälpa dem med bidragsansökningar. Samme fältarbetare sjösatte även tillsammans med en anställd vid Frölunda Kulturhus ett projekt i form av en målarkurs, där deltagare från missbrukargrupperna på en veckolig basis, mot att de "skötte sig", gavs möjlighet att spendera några timmar i veckan med att måla. I samband med att fältarbetarens anställning upphörde efter drygt ett år blev det svårt att fortsätta med denna typ av projekt liksom uppföljningsarbetet i stort. Precis som i Angered har det i efterhand kunnat konstateras att en anledning till varför vindskyddet inte fick önskad effekt var att avståndet till Systembolaget var för stort för att vara riktigt attraktivt för målgruppen. Under mitt samtal med samordnaren för vindskyddsprocessen i Frölunda framgår att situationen idag är i stort sett den samma som innan vindskyddet byggdes med tillägget att de privata vakter som patrullerar Frölunda Torg ser till att de medlemmar ur missbrukargrupperna som försöker ta sig in i köpcentret avvisas.

De exempel som presenterats ovan illustrerar den spänning som finns mellan ordnade och beslagtagna rum, vilket bland annat blir tydligt i hur missbrukarnas försök till att ta rummet i anspråk stävjas och leder till oro, bland annat hos polisen. I det följande ska jag visa på att det finns utrymme för ett annat sätt att se på vad som är tillåtet i det offentliga rummet.

Att tolerera heterogenitet och friktion

Strävan efter att ordna det offentliga rummet, exempelvis genom att bygga vindskydd, kan ha kontraproduktiva effekter, vilket vindskyddens låga besöksantal visar prov på. Finns det andra sätt att resonera kring och hantera problematiken? Jag har i mitt material funnit tendenser som tyder på detta. I flera av de samtal jag haft med tjänstemän som på något sätt arbetar med trygghetsfrågor kring den byggda miljön i Göteborg diskuterades det huruvida otrygghetens orsaker inte nödvändigtvis behöver ha en direkt koppling till just missbrukare, utan att det är beteendets avvikande karaktär som genererar känslor av otrygghet hos den övriga befolkningen. Utifrån ett sådant perspektiv är problemet lika mycket de "normalas" fel. En högre tjänsteman inom socialtjänsten i Angered illustrerade denna poäng med ett hypotetiskt exempel där hon

liknade problembilden kring missbrukarnas gruppering med en annan marginaliserad grupp i samhället:

Om vi skapade en daglig-verksamhetstrappa, där personer med neuro-psykiatriska och psykiska funktionshinder vistades i grupp, så skulle människor agera likadant, för det gör de mot rättspsyk, mot våra dagliga verksamheter, våra boenden. Så att jag tror inte att det är missbruket i sig, utan det är otryggheten kring att kunna förutsäga hur folk betar sig och att det är en grupp.

Definitionen av missbrukarnas beteende som avvikande är med andra ord inte en process som äger rum bortom oss, då även allmänheten har ett moraliskt ansvar och agerar gränsdragare (jfr. Rumford 2012). Allmänhetens toleransnivå spelar således en viktig roll för hur omfattande problematiken upplevs vara. En högre tjänsteman vid stadsbyggnadskontoret uttrycker att åtgärder som syftar till att minska synligheten av missbrukare kan vara kontraproduktiva och att "det ideala är att missbrukarna är [...] i blickfältet för alla" eftersom den övriga befolkningen blir "en social kontroll som gör att de [missbrukarna] inte ballar ut helt." Genom att osynliggöra det avvikande ökar risken för att staden blir ännu mer segregerad.

Vi kan ju bygga en verklighet där vi faktiskt tvingar fram friktion och friktion är nog nyckelordet här. Vi måste utsättas från varandra och bygger vi staden på rätt sätt, då funkar den så. Bygger vi staden på fel sätt då blir den ärrad av uniformitet. Så det finns en komponent som heter stadsbyggnad som kan hjälpa den här processen. Sen är det inte det enda sättet att nå fram till det här och det är en ständig kamp, givetvis, för det finns ju separerande krafter hela tiden. Man vill bo lugnt och fint med likadana människor utan störningskällor.¹⁰

Utifrån detta perspektiv har stadens fysiska utformning betydelse, men till skillnad från tidigare problembeskrivningar, som argumenterar för åtgärder ämnade att reducera sannolikheten att behöva möta missbrukare i det offentliga rummet beskrivs här hur den friktion som uppstår när den inkluderade befolkningen möter missbrukare är en potentiell lösning på otrygghetsproblematiken. Närvaron av det avvikande beskrivs även bära med sig positiva effekter för det offentliga rummets övriga användare då dessa kan få "en relation till [sina] egna liv genom att se de här människorna." Vid första anblick framstår detta som en inkluderande strategi som är till fördel för både missbrukarna och den övriga befolkningen. Dock finns det skäl till att ifrågasätta huruvida det är en moraliskt hållbar lösning på problematiken samt om det är försvarbart att inte göra någonting för en grupp människor på basis av att de utgör en funktion för resten av befolkningen eller om ett sådant förhållningssätt snarare bidrar till att upprätthålla den exkluderade befolkningens marginella status?

Slutsatser

I denna artikel har jag haft som målsättning att identifiera vilka föreställningar om trygghet som finns inom Göteborgs stad och hur dessa kommer till uttryck i visioner och strategier för stadens offentliga rum samt på vilket sätt bruk av droger och alkohol kan utgöra ett hot mot den urbana ordningen. Vidare har jag även undersökt på vilka grunder besluten att låta bygga vindskydd avsedda för personer med missbruksproblematik i Angered och Frölunda togs. Med utgångspunkt i de

---

¹⁰ Högre tjänsteman vid Stadsbyggnadskontoret. Intervju 2014-03-19

orienterande begreppen *ordnade-/beslagtagna rum, inkludering/exkludering* samt *gränser* har analysarbetet resulterat i ett fördjupat perspektiv kring de förhandlingsprocesser som styr användningen av stadens offentliga rum.

Beträffande studiens första forskningsfråga, vilka föreställningar om trygghet som kommer till uttryck i visioner och strategier för Göteborgs offentliga rum, har jag genom min analys funnit att upplevelsen av stadsmiljön som trygg i hög grad är beroende av att det finns förtroendefulla relationer mellan rummets användare. Det framhålls som viktigt att skapa offentliga rum där alla känner sig välkomna, då ett livligt och mångfaldigt stadsliv beskrivs leda till en tryggare stadsmiljö. Ur ett fysiskt perspektiv beskrivs hur trygga offentliga rum karakteriseras av *överblickbarhet och orienterbarhet; synlighet; belysning; välsköta miljöer; befolkade platser; liv under dygnets alla timmar och under alla årstider; öppenhet; samt tillgänglighet*. Samtliga dessa egenskaper finns representerade i *blandstaden*; ett övergripande koncept som styr stadsbyggnadsarbetet i Göteborgs stad. Det finns från stadens sida en medvetenhet om att otrygghet inte enbart handlar om en rädsla för att bli utsatt för brott, utan att dessa känslor även kan bero på dåliga socioekonomiska förutsättningar, upplevelser av brist på delaktighet samt känslor av maktlöshet, sårbarhet och värnlöshet. Min analys visar att behandlingen av människor med missbruksproblematik i Göteborgs offentliga rum inte är förenlig med visionen om blandstaden, eller staden där “alla får plats”. I Göteborgs översiktsplan samt i flera av de intervjuer som denna studie baseras på talas det om hur staden ska vara tillgänglig för alla, även de som avviker. Samtidigt fattas det på stadsdelnivå beslut som innebär att delar av stadens befolkning stängs ute från stadens sociala liv, vilket de vindskydd som denna studie behandlar symboliserar. Alla ska inkluderas, men ändå blir vissa grupper föremål för exkludering. Denna motsägelse väcker frågan om vems perspektiv på trygghet som kommer till uttryck i de föreställningar som finns kring trygghet i staden?

Vad gäller uppfattningar kring bruk av droger och alkohol i det offentliga rummet som problem i planeringen av trygghetsskapande åtgärder har jag identifierat tre teman som har varit framträdande i det analyserade materialet. Det första temat beskriver den friktion som uppstår när det offentliga rummet tas i anspråk av personer med missbruksproblematik. Denna friktion kan tolkas som ett resultat av att missbrukarnas beslagtagande av rummet riskerar att få negativa konsekvenser för dess värde (jfr. Snow & Mulcahy 2001), eftersom den otrygghet som deras närvaro genererar hos den övriga befolkningen innebär att rummets användningsområden begränsas. Om inga åtgärder genomförs finns det en risk att rummet tillskrivs en ny mening (jfr. Mitchell 2003), varför det upplevs viktigt att ta tillbaka rummet. Problematiken med missbrukares ianspråkstagande av offentliga rum blir tydligast i de fall då rummet blir samlingsplatser för större grupperingar. Dessa anhopningar genererar otrygghet hos den övriga befolkningen och begränsar därmed rummets tillgänglighet. I åtgärdsbeskrivningarna förespråkas fysiska ingrepp som på olika sätt ämnar ta tillbaka rummet genom att göra det mindre attraktivt som samlingsplats för missbrukargrupperna (jfr. Olsson *et al* 2004). En förklaring till varför det har upplevts som viktigt att återta kontrollen över offentliga rum som tas i anspråk av missbrukare är att rummets ordnade karaktär går förlorad och tillskrivs en ny mening baserat på hur samt av vem det används (jfr. Mitchell 2003). Vilken typ av rum som tas i anspråk kan också ha betydelse för hur angeläget behovet av åtgärder anses vara. De platser som denna studie fokuserar på kan

utifrån Snow och Mulcahys (2001) rumstyper beskrivas som primära, i den mån att de besitter kvalitéer som är av ett särskilt värde för såväl medborgare som kommersiella- samt politiska aktörer. Att just missbrukares beslagtagande av dessa rum inte vinner legitimitet utan ses som ett problem som kräver åtgärder tolkas som en följd av denna befolkningsgrupps marginella status i samhället, vilket gör dem till föremål för en mer direkt form av styrning (jfr. Miller & Rose 2008). Det andra temat berör det hotfulla beteendet; ett problemområde som beskriver hur missbrukarnas normavvikande beteende genererar otrygghet hos det offentliga rummets övriga användare. Då det hotfulla beteendet sällan utgör något direkt hot mot någon annan än missbrukarna själva kan upplevelsen av otrygghet tolkas som ett resultat av att beteendet avviker från de beteenderegler som finns i det offentliga rummet. Rummets beteenderegler kan i det här sammanhanget tolkas som en social gräns. Till skillnad från fysiska gränser är sociala gränser beroende av den kontext i vilken de återfinns, då de består av normer och värderingar som upprättas och upprätthålls av allmänheten. Exkluderingsprocessen av missbrukare i det offentliga rummet kan därför förstås som ett resultat av att dessa individers beteende strider mot de platsbundna beteendemallarna för de rum de använt som mötesplatser (jfr. Rose 2000). Den sociala gränsdragningen omfattar dock inte enbart det faktiska beteendet. I förhållande till alkoholkonsumtion så är detta en aktivitet som i somliga fall bemöts med acceptans och som en del av det urbana livet (Jayne *et al* 2008). Graden av tolerans mot ett beteende är alltså lika beroende av var och när det äger rum samt vems beteende det är (jfr. Millie 2008). Utifrån min studies resultat framgår det att de beteende som missbrukarna ägnar sig åt är ett problem eftersom det äger rum i de primära rummen, under "fel" tid på dygnet samt av en marginaliserad grupp individer. Det tredje och sista temat belyser en vilja att värna om barnens situation. Detta tema grundar sig i bilden av barn som oskuldsfulla och hjälplösa individer, vilket gör dem till ideala offer i problemformuleringar, medan människor med missbruksproblematik å andra sidan får ikläda rollen som förbrytare (Loseke 2003). Rollfördelningen motiveras då barnens rädsla utgör ett argument i syfte att legitimera trygghetsskapande åtgärder riktade mot personer med missbruksproblematik. Gemensamt för samtliga teman är att missbrukarnas närvaro i rummet blir problematisk först när den resulterar i att någon i den inkluderade befolkningen upplever deras närvaro som otrygg, vilket vittnar om att problemet är en social konstruktion. Ur ett konstruktivistiskt perspektiv ställs det inga krav på att argumenten för en åtgärd grundar sig i objektiva fakta varför de argument som får mest gehör från mottagarna inte tvunget behöver vara de som bäst beskriver problematikens omfattning. Huvudsaken är att mottagarna av argumenten upplever situationen som problematisk vilket underlättas när offren är barn (*ibid*).

Studiens tredje frågeställning angående hur dessa problembeskrivningar har motiverat etableringen av de två studerade vindskydden har jag utifrån mitt material nått slutsatsen att problematiken i Angered framförallt gällde missbrukarnas beteende, vilket genererade känslor av otrygghet hos boende i området samt resulterade i sanitära olägenheter kring torgområdet. I Frölunda omfattade problematiken element från samtliga teman då missbrukargrupperna hade ett antal mötesplatser där de vistades regelbundet, varav en var belägen intill Ekebacksgården, där det bland annat anordnades fritidsaktiviteter för barn. Vindskydden kan i båda fallen tolkas som en form av situationell brottsprevention, vars syfte har varit att göra stadsrummet tryggare för den inkluderade befolkningen. Det är utifrån min empiri svårt att dra några slutsatser kring

huruvida den temporala spridningen mellan de båda vindskyddens uppförande kan förklara skillnader beslutsprocess eller utfall. De skillnader som har identifierats mellan de båda fallen berör främst antalet samt vilka anspråksgörare som varit inblandade i beslutsprocesserna, deras motiv samt graden av organisation, vilket sannolikt i högre grad kan härledas till skillnader i områdenas karaktär och hur de värderas än den temporala spridningen mellan projektens genomförande. En bidragande orsak till varför problematiken på de båda torgen inte upphörde när vindskydden stod klara kan vara att missbrukargruppen i båda de studerade fallen bestod av ett flertal mindre grupperingar som inte nödvändigtvis hade någon nära relation till varandra, varför det inte fanns några garantier för att de skulle vilja vistas i vindskydden samtidigt. Utifrån Snow och Mulcahys (2001) rumsindelning kan ett skäl till varför inget av de båda vindskydden har fått önskad effekt vara att de marginella rummen som vindskydden har upplåtits i saknar de funktioner och kvaliteter som missbrukarna värdesätter och är beroende av i sin vardag. Funktioner och kvaliteter som å andra sidan finns tillgängliga i de primära rummen, från vilka de bortvisas. Vindskyddens placering kan tolkas som en form av zonindelning som bidrar till att förstärka bilden av missbrukare som en marginaliserad grupp eftersom de manifesterar hur en grupps rättigheter till det offentliga rummet underordnas en annans. Att missbrukarna i Frölunda bjöds in till en dialog i vilken de ska ha uttryckt en önskan att få just ett vindskydd är i detta fall av mindre betydelse, eftersom denna dialog baserades på en problemformulering som rummets övriga intressenter hade formulerat och där missbrukarna utgjorde problemet. Vindskydden kan även tolkas som en form av styrning som tar sig uttryck genom rumsliga restriktioner i form av begränsad rörelsefrihet vilket resulterar i att missbrukargrupporna separeras från samhällets "skötsamma" befolkning och hänvisas till platser där de kan vara för sig själva (jfr. Rose 2000). Häri finns en viktig poäng. Att missbrukarna *hänvisas* till platser upplåtna särskilt för dem ger sken av att det i den styrning som missbrukarna blir föremål för finns ett visst mått av frihet, eftersom de inte tvingas till att använda vindskydden. Samtidigt var ett argument som användes i båda de studerade fallen att vindskydden skulle erbjuda missbrukarna en möjlighet till avskildhet, men i takt med att antalet mötesplatser i det offentliga rummet reduceras, eller tas tillbaka, blir avskildheten inte *ett* alternativ, det blir det enda alternativet.

Genom att utgå från Losekes (2003) perspektiv kring de processer som bidrar till konstruktionen av sociala problem och placera dem i en lokal urban kontext har jag i denna studie utforskat de hierarkiska maktstrukturer som styr förhandlingen om det offentliga rummets användning där olika anspråksgörare ges olika grad av inflytande, och där personer med missbruksproblematik tenderar att utelämnas. Att använda samlingsbegreppet missbrukare i beskrivningarna av den rådande problematiken kring stadens otrygga miljöer kan tolkas som en strategisk handling i argumentationen för åtgärder. Denna kategorisering är en viktig aspekt i konstruktionen av bruk av alkohol och droger i det offentliga rummet som ett socialt problem eftersom begreppet missbrukare är bärare av mening och föreställningar om individer vars marginaliserade status är ett resultat av deras bristfälliga ansvarstagande. Dessa föreställningar gör det svårt för det offentliga rummets övriga användare att känna sympati inför dessa individer och istället upplevs deras oförutsägbara beteende och anspråkstagande av rummet som ett problem (jfr. Loseke 2003).

Den ambivalens som kommer till uttryck i den motsägelsefulla relationen mellan vision och praktik gör att maktrelationerna och rollfördelningen mellan anspråksgörare och publik i detta specifika fall blir svåra att urskilja. Av det material jag har tagit del av framgår att allmänhetens föreställningar kring innebörden av ett tryggt stadsrum användes som argument i de problemformuleringsprocesser som senare skulle resultera i att vindskydden i Angered och Frölunda byggdes. Det valda tillvägagångssättet för att hantera problematiken har dock i båda fall formulerats och godkänts av anspråksgörare som har haft ett intresse i att situationen på de båda torgen åtgärdades. Enligt de utsagor jag har tagit del av ska det i båda studerade fall ha förts en dialog med de missbrukare som ansågs utgöra problemen, men jag ställer mig frågande till i vilken grad av inflytande dessa har haft i processen i slutändan. Att missbrukarna i Frölunda specifikt ska ha bett om att få ett vindskydd med eldstad tyder på en medvetenhet om deras underordnade position i förhandlingarna om det offentliga rummets användning. Denna underordning kommer även till uttryck då de tänkta brukarna av vindskydden inte har haft något inflytande i förhandlingarna om vindskyddens placering, vilket skulle visa sig vara en viktig aspekt till varför de inte skulle komma att användas i någon större utsträckning. I takt med att staden förtätas och marginalytor exploateras reduceras antalet platser dit den avvikande och oönskade befolkningen kan förvisas och den ursprungliga problematiken uppstår på nytt. Dessutom gör de till synes verkningslösa utfallen i Angered och Frölunda det relevant att ifrågasätta meningen med att lägga resurser på denna typ av åtgärd. Samtidigt vore alternativet att inte göra något och lägga sin tillit till att en passiv inställning från de styrandes sida på sikt kommer att resultera i ett mer tolerant samhälle att blunda för de behov som människor med missbruksproblematik har. Ett sådant förhållningssätt skulle även förminska den upplevda otrygghet som delar av befolkningen känner när de vistas i det offentliga rummet. Ett alternativt tillvägagångssätt som sannolikt skulle tjäna stadens sociala hållbarhet bättre vore att vända på perspektiven och formulera åtgärder *tillsammans med* och *för* stadens missbrukare samt bjuda in dem till att delta i förhandlingarna, snarare än att upprätta fysiska och sociala gränser som separerar stadens invånare.

Referenser

Aspers P. (2011) *Etnografiska metoder*. Malmö. Liber.

BRÅ (2014) Nationella Trygghetsundersökningen 2013 - Om utsatthet, otrygghet och förtroende. Stockholm.

Coleman R. (2003) Images From a Neoliberal City: The State, Surveillance and Social Control. *Critical Criminology* 12:21-42

DeVerteuil G., Wilton R.D. (2009) The Geographies of Intoxicants: From Production and Consumption to Regulation, Treatment and Prevention. *Geography Compass* 3(1): 478-494.

Diligentia (2014) Frölunda Torgs bokslut 2013: Försäljningsrekord och 12 miljoner besökare. Hämtad 2014-05-26, från [http://www.diligentia.se/NyheterPress2/Nyhetsarkiv/Frolunda-Torgs-bokslut-2013-Forsaljningsrekord-och-12-miljoner-besokare-/](http://www.diligentia.se/NyheterPress2/Nyhetsarkiv/Frolunda-Torgs-bokslut-2013-Forsaljningsrekord-och-12-miljoner-besokare/)

Doherty J., Busch-Geertsema V., Karpuskiene V., Korhonen J., O'Sullivan E., Sahlin I., Tosi A., Petrillo A., Wagnanska J. (2008) Homelessness and Exclusion: Regulation Public Space in European Cities. *Surveillance & Society* 5(3):290-314.

Ellickson R.C. (1996) Controlling Chronic Misconduct in City Spaces: Of Panhandlers, Skid Rows, and Public-Space Zoning. *The Yale Law Journal* 105:1165-1248.

Franzén M. (2001) Urban order and the preventive restructuring of space: the operation of border controls in micro space. *The Sociological Review* 49(2):202-218.

Göteborgs stad (2009) Översiktsplan för Göteborg - Del 1: Utgångspunkter och strategier.

Göteborgs stad (2013) Dialog och samarbete: Ett samlat program för Göteborgs stads trygghetsfrämjande och brottsförebyggande arbete.

Göteborgs Stad Frölunda (2007) Uppföljningsrapport 3 2007 befolkningsramen (335/07),

Göteborgs Stad Frölunda (2009) Trygghetsskapande åtgärder för området runt Frölunda Torg (0327/09),

Göteborgs Stad Frölunda (2011) Trygghetsskapande åtgärder för området runt Frölunda Torg (0259/11)

Göteborgs Stad Lundby (2007) Begäran om ändring av lokala ordningsstadgan (51.104/07),

Göteborgs Stad Majorna-Linné (2013) Tjänsteutlåtande - yttrande avseende granskning parkeringsdäck Karl Johansgatan och Bilaga (N1350620/11),

Göteborgs Stad Stadsbyggnadskontoret (2013) Detaljplan för Bostäder mm vid Titteridammsvägen, Angered.

Göteborgs Stad Stadsledningskontoret (2012) Tjänsteutlåtande: Ändring av vissa föreskrifter i Lokala ordningsstadgan för Göteborgs kommun.

Göteborgs Stadsmuseum (2012) Gapahuk - Platser för missbruk. Dokumentation Mellanrum 39.

Jayne M., Valentine G., Holloway S. (2008) Geographies of Alcohol, Drinking and Drunkenness: A Review of Progress. *Progress in Human Geography* 32(2):247-263.

Kavartzis M., Ashworth G. J. (2005) City Branding: An Effective Assertion of Identity or a Transitory Marketing Trick? *Tijdschrift voor Economische en Sociale Geografie* 96(5):506-514.

Kopomaa T. (2001) Det takförsedda vindskyddet som utepub. *Nordisk alkohol- & narkotikatidskrift* 18(3):270-282.

Larsen J.E. (2002) Marginale mennesker i marginale rum. I Järvinen M., Larsen J.E., Mortensen N. (red.) *Det magtfulde møde mellem klient og system*. s. 148-184. Århus. Aarhus Univeristetsforlag.

Listerborn C. (2000) Tryggare stad - kan man förändra rädslans platser? Göteborg. PRONTO Jaguaren.

Listerborn C. (2002) *Trygg stad: Diskurser om kvinnors rädsla i forskning, policyutveckling och lokal praktik*. Göteborg. Chalmers tekniska högskola.

Loseke D.R. (2003) *Thinking about Social Problems: An Introduction to Constructionalist Perspectives*. New York. Aldine de Gruyter, cop.

Miller P., Rose N. (2008) *Governing the Present: Administering Economic, Social and Personal Life*. Cambridge. Polity Press.

Millie A. (2008) Anti-Social Behaviour, Behavioural Expectations and an Urban Aesthetic. *Brit. J. Criminol.* 48:379-394.

Mitchell, D. (2003) *The right to the city: social justice and the fight for public space*. New York: Guilford Press.

Olsson S., Cruse Sondén G., Ohlander M. (2004) *Lokala torg*. Göteborg. Göteborgs universitet, Chalmers tekniska högskola.

Rose N. (2000) Government and Control. *Brit. J. Criminol.* 40:321-339.

Rumford C. (2012) Towards a Multiperspectival Study of Borders. *Geopolitics*, 17(4): 887-902.

Sahlin, I. (2006) Urban definitions of places and behaviour. National Report for Sweden, Working Group 1, European Observatory on Homelessness, FEANTSA, Brussels.

Sahlin I. (2010) *Brottsprevention som begrepp och samhällsfenomen*. Bjärnum. Arkiv förlag.

Snow D.A., Mulcahy M. (2001) Space, Politics, and the Survival Strategies of the Homeless. *American Behavioral Scientist* 45(119):149-169

Stadsbyggnadskontoret (2008a) Frölunda - Beskrivning av stadsdelen.

Stadsbyggnadskontoret (2008b) Gunnered - Beskrivning av stadsdelen.

Thörn C. (2011) Soft Policies of Exclusion: Entrepreneurial Strategies of Ambience and Control of Public Space in Gothenburg, Sweden. *Urban Geography* 32(7):989-1008.

Tryggare och Mänskligare Göteborg (2010) Trygghetsmanualen: En vägledning.

Westberg N. (2008). Konflikter i offentliga rum. *Opublicerad rapport*. Stadskansliet. Göteborg.